

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2021-73-119-125>
УДК 378.018.43:004.9

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

© Куруч А. В.

Національна академія Національної гвардії України

Інформація про автора

Куруч Анна Володимирівна: ORCID 0000-001-8310-6836; Anutakuruch@ukr.net; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національної академії Національної гвардії України; пл. Захисників України 3, м. Харків, 61000, Україна.

У статті розглянуто організацію дистанційного навчання в Україні. Зроблено аналіз процесу дистанційного навчання. Проаналізовано погляди науковців на дистанційне навчання та його умови. Розглянуто законодавчу базу, яка регламентує процес дистанційного навчання. Виділено переваги дистанційного навчання, серед яких можливості для створення інтерактивного середовища в процесі навчання; можливість запровадження новітніх педагогічних та психологічних аспектів у процесі навчання; можливість навчання в зручний час та в зручному місці, для усіх учасників процесу, відсутність обмеження в часі для засвоєння матеріалу. Виділено недоліки дистанційного навчання, серед яких додатковий об'єм роботи для викладачів, складність у обранні платформи для роботи, щоб задовольнити інтереси всіх учасників процесу. Також до недоліків можна віднести розробку заходів, методичних матеріалів для використання в змісті кожної дисципліни, які мають відповідати потребам здобувачів вищої освіти. Визначено вирішальну роль самостійної роботи здобувачів вищої освіти як необхідної умови професійного становлення фахівця. Визначено, що під час дистанційного навчання є більше можливостей для проведення занять в інтерактивній формі – у процесі навчання передбачається активна взаємодія між усіма учасниками, і, таким чином, підвищується мотивація до навчання та покращується рівень знань. У статті проаналізовано популярні онлайн-платформи, що активно використовуються в дистанційному навчанні закладами вищої освіти. Зроблено висновок, що дистанційна форма навчання не підходить для формування навичок роботи в команді, а також така форма навчання, в першу чергу, підходить для самодисциплінованих та мотивованих здобувачів вищої освіти, які готові працювати на результат. Проаналізовано можливість створення віртуальних лабораторій, які допоможуть вивчити досконально процес дистанційного навчання та покращити його. Також зроблено висновок щодо залучення ІТ спеціалістів, які зможуть допомогти викладачам у процесі дистанційного навчання

Ключові слова: дистанційне навчання, освіта, інтерактивна освіта, інтерактивне середовище, студентоцентризм, мотивація, карантин, здобувачі вищої освіти

A. Kuruch "Features of the introduction of distance education for students of humanitarian specialties".

The organization of distance learning in Ukraine is considered in the article. The analysis of the distance learning process is made. Researchers' views on distance learning and its conditions are analyzed. The legal framework regulating the process of distance learning is considered. The advantages of distance learning are highlighted, including opportunities to create an interactive environment in the learning process; the possibility of introducing the latest pedagogical and psychological aspects in the learning process; the possibility of learning at a convenient time and place, for all participants in the process, and no time limit for learning the material. Disadvantages of distance learning are highlighted, including the additional amount of work for teachers, the difficulty of choosing a platform to meet the interests of all participants in the process. Disadvantages also include the development of activities and texts which should meet the needs of students in the content of different disciplines. The decisive role of students' independent work as a necessary condition for professional development of a specialist is determined. It is substantiated that during distance learning there are more opportunities for conducting classes interactively – in the learning process there is an active interaction between all participants, which increases motivation to learn and improves the level of knowledge. The article analyzes popular online platforms that are actively used in distance learning by higher education institutions. It is concluded that distance learning is not suitable for the formation of teamwork skills and this form of learning is primarily suitable for self-disciplined and motivated students

who are ready to work for results. The possibility of creating virtual laboratories that will help to thoroughly study the process of distance learning and improve it is analyzed. It was also concluded that IT specialists, who will be able to help teachers in the process of distance learning, will be involved.

Keywords: distance learning, education, interactive education, interactive environment, student-centeredness, motivation, quarantine.

Актуальність дослідження і постановка проблеми.

Реалії пандемії вносять нові правила в організацію навчального процесу в закладах вищої освіти. Від правильної організації навчального процесу залежить якість наданих послуг у закладах вищої освіти. Зміна форми навчання несе за собою багато організаційних питань: вибір онлайн-платформи, яка буде зручною всім учасникам процесу, запровадження використання дистанційних технологій, налагодження комунікації між викладачами та отримувачами освітніх послуг.

Згідно із Законом України «Про освіту», заклади освіти наділені автономією, що полягає в їх самостійності, незалежності та відповідальності в прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що впроваджується в порядку та межах, визначених законом [7].

Саме тому рішення про перехід на дистанційне навчання закладом приймається автономно і сьогодні залежить від кількості хворих у навчальному закладі та перебування регіону, де розміщується навчальний заклад, у карантинній зоні.

Якість дистанційного навчання безпосередньо вплине на формування певних професійних навичок у здобувачів вищої освіти. Саме тому важливо ретельно планувати і використовувати дистанційні технології, та не зводити дистанційне навчання у формат завдання-перевірка. Дистанційна форма навчання є більш складною формою, ніж традиційне навчання, і потребує постійної комунікації між викладачем та студентами.

Аналіз досліджень та публікацій.

Запровадження карантину змінило життя кожного мешканця нашої великої планети. Щодо закладів освіти то вони були вимушені в максимально короткий термін пристосуватися до змін та карантинних обмежень та максимально якісно забезпечити навчальний процес, щоб не зупинити процес навчання.

Оуен Холл дослідив, як COVID-19 впливає на майбутнє у сфері управління освітою, та зазначив, що багато бізнес-шкіл швидко відреагували на COVID-19, збільшивши свою присутність у мережі

Інтернет. Багато представників бізнес-шкіл, щоб не втратити своїх потенційних клієнтів та залишитися конкурентоспроможними під час карантину, пропонують онлайн-програми які є значно дешевші в порівнянні з традиційними формами навчання. Окрім того, багато кампаній, які забезпечують освітні послуги самостійно долучилися до створення онлайн-платформ для навчання.

Науковець Стів Браммер, досліджуючи вплив COVID-19 на управління освітою, зазначає, що найбільш вразливою стороною в процесі дистанційного навчання стали здобувачі вищої освіти, і саме їх інтереси мають стати першими в центрі уваги при розробці та запровадженні відповідних заходів щодо запровадження дистанційного навчання.

Тімоті Кларк акцентує увагу на те, що сьогодні відбувається швидке пристосування викладачів до нових умов та позитивне ставлення до певних обмежень. Різноманітність альтернативних способів надання допомоги здобувачам вищої освіти в навчанні, творчий підхід колег у розробці нових форм оцінювання та навчальної підтримки, а також готовність викладачів до впровадження нових технологій забезпечили позитивний вплив на навчальний процес загалом.

Українські дослідники С. Доценко та І. Прокопенко наголошують, що «однією зі значущих компетентностей є цифрова грамотність, яка поєднує в собі цілий ряд спеціальних умінь і навичок, що сприяють підвищенню ефективності процесу навчання за допомогою «вдалого» застосування цифрових технологій у майбутній діяльності» [2].

Постановка завдання:

Дослідити процес дистанційного навчання та його вплив на майбутніх спеціалістів - здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу.

Упровадження компетентнісного підходу в освіту є сам по собі складний процес. Відсутність «живого» спілкування, ускладнені форми комунікації між викладачами та здобувачами вищої освіти, рівень цифрової компетентності викладача має великий вплив на формування професійних компетентностей

майбутніх фахівців. Саме тому досить важливо правильно організувати процес дистанційного навчання. Адже від цього залежить професійний рівень майбутніх спеціалістів.

Сама по собі ідея дистанційного навчання є досить цікавою, адже студент та викладач весь час перебувають у віртуальному просторі, таким чином комунікуючи через мережу Інтернет. На відміну від заочного навчання, здобувач вищої освіти постійно перебуває під наглядом викладача, і вже немає потреби приїздити до навчального закладу. Тут варто зазначити, що на якість навчання також мають вплив якість технічних засобів, які є в наявності в усіх учасників процесу, а також Інтернет-покриття в країні, адже поки що у нас є певні труднощі в цьому питанні.

Як і в традиційній формі навчання, у дистанційної є свої переваги та недоліки. Серед переваг дистанційного навчання можна виділити можливість викладання матеріалу, виходячи з потреб аудиторії, враховуючи рівень здібностей здобувачів вищої освіти:

- можливості для створення інтерактивного середовища в процесі навчання;

- можливість запровадження новітніх педагогічних та психологічних аспектів в процесі навчання;

- можливість навчання в зручний час та у зручному місці, для усіх учасників процесу, відсутність обмеження у часі для засвоєння матеріалу.

Економічна складова - дистанційне навчання не потребує утримання приміщення, а також додаткову закупку методичного матеріалу для навчання та технічних засобів необхідних для традиційного навчання. Можливість одночасного використання навчального матеріалу великою кількістю здобувачів вищої освіти.

Дистанційне навчання має більшу складову інтерактивності – у процесі навчання передбачається активна взаємодія між усіма учасниками, і таким чином підвищується мотивація до навчання та покращується рівень знань.

Можливості більшого контролю якості навчання: проведення дискусій, самоконтроль, відсутність психологічних бар'єрів, адже здобувач вищої освіти «за екраном» перебуває в комфортних йому умовах.

Відсутність географічних кордонів під час отримання освіти також має певні переваги.

Із недоліків дистанційного навчання можна визначити додатковий об'єм роботи для викладачів, складність у обранні платформи для роботи, аби задовольнити інтереси всіх учасників процесу. Також до недоліків можна віднести розробку заходів, текстів для використання в змісті кожної дисципліни, яка має відповідати потребам здобувачів вищої освіти, структурні схеми, мультимедійні матеріали, щоб зацікавити здобувачів вищої освіти і які б сприяли кращому засвоєнню матеріалу, створюючи особисте середовище для здобувачів вищої освіти в процесі дистанційного навчання. І звичайно великий відсоток відповідальності за результат дистанційного навчання лежить саме на здобувачах вищої освіти. Адже така форма роботи передбачає збільшеної кількості самосійної роботи майбутніх спеціалістів.

Важливим моментом є те, що структура навчальних дисциплін гуманітарного напрямку має залишатися такою ж саме, як і під час традиційного навчання. А саме складатися з модульної системи: теоретичний матеріал – лекції, схеми, таблиці законодавчі акти, практична частина – практичні задачі, запитання та завдання для самоперевірки, завдання для перевірки знань, індивідуальні завдання та реферати.

Під час дистанційного навчання в закладах вищої освіти України найбільш вживаними стали такі технології як відеоконференції, аудіолекції, електронні засоби зв'язку (скайп, електронна пошта, соціальні мережі тощо).

Самостійна робота здобувачів вищої освіти в дистанційному навчанні має велике практичне значення. Самостійної робота у вигляді різноманітних завдань дає змогу здобувачам вищої освіти спостерігати за процесом свого розвитку, підвищує мотивацію до навчання, а також підвищує індивідуальну відповідальність.

Варто акцентувати увагу, що важливим елементом дистанційного навчання є оцінювання результатів. Оцінювання є важливим, адже показує рівень успішності засвоєння матеріалу здобувачами вищої освіти та мотивує на подальше самовдосконалення. Під час дистанційного навчання є можливість обирати здобувачами вищої освіти види домашньої роботи індивідуально. Це також стимулює до подальшого самовдосконалення отримувачів освітніх послуг.

Дистанційне навчання може бути таким саме ефективним, як і традиційна форма навчання. При цьому мають бути забезпечені головні принципи: методи та технології мають відповідати поставленим завданням, є комунікація та вчасний зворотній зв'язок викладача та здобувачів вищої освіти.

Успішні програми дистанційного навчання базуються на комплексній роботі викладачів, закладів освіти та безпосередньо здобувачів вищої освіти.

Варто звернути увагу на те, що більшість викладачів в Україні не готові були до впровадження дистанційного навчання і в період карантину в 2020 році, були слабо підготовлені. 2021 рік був відзначений тим, що з'явилося багато платформ, які надавали освітні послуги викладачам та дозволили підвищити інформаційну компетентність. Це також можна відмітити як позитивний момент у саморозвитку та підвищенні кваліфікації викладачів.

Згідно з дослідженням Козлова Г. людина запам'ятовує 10 % того, що почула, 50% того, що побачила, і 90 % того, що зробила самостійно [3]. Тому в процесі дистанційного навчання акцент робиться на самостійну роботу здобувачів освіти, і така форма роботи є досить ефективною.

Наразі в Україні головною вимогою до дистанційного навчання є підтримання безперервності навчання та надання можливості закінчити навчальний рік усім учасникам процесу.

Ще однією важливою перевагою дистанційного навчання є можливість використання в навчанні не тільки стаціонарного комп'ютера, а й будь-якого гаджету, який є в доступі у студента або викладача. Для покращення засвоєння матеріалу кожен здобувач вищої освіти має змогу підібрати власний темп сприйняття, обробки та засвоєння інформації, що сприяє підвищенню мотивації до навчання та кращому засвоєнню навчального матеріалу [2].

Дистанційне навчання дозволяє використовувати інтерактивні вправи здобувачами вищої освіти індивідуально, за допомогою Інтернет-сервісів, це значно підвищує ефективність роботи кожного здобувача вищої освіти та полегшує контроль викладача за процесом. Дистанційне навчання не може зводитися до заміни паперових носіїв інформації на електронні. Цей процес дозволяє поєднувати у собі ті засоби, які в традиційному навчанні відокремлені один від одного. Але для ефективного впровадження дистанційного

навчання має бути наявність у викладача розробленої програми для дистанційного навчання: лекцій, презентацій, набір практичних задач із курсу тощо. Таким чином, з'являються нові можливості для організації та вдосконалення навчального процесу.

Варто зауважити, що сьогодні в Україні немає єдиних розроблених стандартів дистанційного навчання. З одного боку, це дає можливість творчої реалізації для викладача, а з іншого боку – результативність дистанційного навчання теж може бути різною, і оцінки поточної самостійної роботи здобувачів вищої освіти все ще залишаються слабким місцем у системі дистанційного навчання. І повністю залежать від бажання провести ефективне оцінювання викладачем.

Щодо технічних засобів дистанційного навчання, то серед опитаних викладачів гуманітарного напрямку підготовки Національної академії Національної гвардії України переважають такі платформи: Zoom, Google Classroom 90% опитаних викладачів використовують саме їх, пояснюючи це тим, що ці платформи мають зрозумілий інтерфейс, їх легко встановити на гаджет, можна одночасно запросити до 100 учасників, платформи в повному обсязі забезпечують активне спілкування між учасниками конференції, можлива демонстрація екрану з сумісним доступом. Також додатковою опцією є запис ефіру, брати участь можна без скачаного додатку просто перейшовши за посиланням. Більш зручною платформою викладачі визначають все ж таки Zoom (65%), адже вона дозволяє демонструвати екран, де здобувачі вищої освіти можуть використовувати аудіо- та відеоматеріали, чат дозволяє написати коментарі та поставити питання. Платформа має дошку оголошень, що в свою чергу дозволяє залишати записи для всіх учасників процесу. Недоліком є те, що використання платформи більше 30 хвилин є платним.

Щодо роботи в Google Classroom респонденти визначають також певні переваги серед яких: можливість виконання тестових завдань у режимі онлайн, та отримання результатів перевірки відразу. У разі виникнення запитань по роботі, є можливість написати коментар. Тобто зберігається діалог між викладачем та здобувачами вищої освіти.

Викладачі, які обрали для роботи месенджери: Viber та Telegram, Skype, WhatsApp (10% опитаних) – наголошують на тому, що обрали такі технічні засоби лише для того, щоб підібрати зручний для кожного

здобувача вищої освіти вид зворотного зв'язку. Плюси такого формату в тому, що здобувачі вищої освіти можуть виконати завдання в будь-який зручний час для них, чітко бачать завдання та терміни, до яких треба здати роботу. При такій формі роботи відсутній психо-емоційний фактор між викладачем та здобувачем вищої освіти. Тому додатково варто використовувати й інші платформи для забезпечення цілей навчання. Викладачі наголошують на тому, що обрали такі форми зв'язку лише через зручність для здобувачів вищої освіти. Адже вони таким чином краще залучаються в процес навчання, отже, викладачі демонструють високий рівень довіри до здобувачів вищої освіти, що, у свою чергу, покращує результативність роботи.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

Дистанційне навчання в Україні стало новим викликом для всіх учасників процесу. Але, з іншого боку, відкрило нові можливості в інтерактивній роботі зі здобувачами вищої освіти, особливо це стосується гуманітарних спеціальностей.

Слід відзначити, що основною проблемою в дистанційному навчанні залишається рівень цифрової грамотності викладачів і здобувачів вищої освіти, а також готовність ЗВОЗ до входження до загальноєвропейських навчальних співтовариств, упровадження світових освітніх платформ.

Важливим елементом для ефективного впровадження дистанційного навчання є розроблення заходів із підвищення особистісної мотивації викладачів до освоєння нових цифрових компетентностей і можливостей роботи з електронними даними та інформацією, а для студентів, – до самоорганізації та самодисципліни щодо самостійного навчання [4].

Отже, можна зробити висновок, що використання дистанційного навчання дозволяє впровадити навчальні та контрольні заходи, мотивує здобувачів вищої освіти до систематичного виконання рекомендованих завдань, що значно покращує результати навчання. Використання широких можливостей дистанційної системи дозволить здобувачам вищої освіти стати більш самостійними, навчитися організовувати та планувати, а також привчитися до самоконтролю свого освітнього процесу, таким чином, отримати не тільки знання, а й практичні навички, які обов'язково

знадобляться в майбутній професійній діяльності.

Переваги дистанційного навчання в тому, що воно аналогічне живому спілкуванню, під час заняття викладачу відразу зрозуміло, хто зі здобувачів вищої освіти розуміє матеріал, а хто ні, певний емоційний зв'язок також наявний. Серед очевидних переваг дистанційного навчання – це доступність до всіх навчальних матеріалів, які здобувач вищої освіти отримає в зручному йому форматі. Така проста проблема як нестача підручників чи методичного матеріалу на всю групу, зникає сама по собі. Можливість обирати зручний темп навчання. Лекції в записі, переписка з викладачем та можливість ставити питання в зручному форматі, дають нові можливості для кращого розуміння пройденого матеріалу.

Із позитивних моментів дистанційного навчання варто виділити відсутність географічних кордонів для навчання. Можна навчатися без відриву від своїх звичних справ, потрібен лише гаджет та вихід у мережу Інтернет, що лише мотивує здобувачів вищої освіти. Під час дистанційного навчання отримувачі послуг самостійно можуть контролювати процес здобуття освіти та навчатися, коли їм зручно.

Зазвичай оцінювання здобувачів вищої освіти відбувається в онлайн-форматі за допомогою різних електронних опитувальників, таким чином виключається можливість суб'єктивної оцінки викладачем, адже перевіряє тести електронна система.

Також варто відмітити індивідуальний підхід у дистанційному навчанні. При традиційній формі навчання викладачу досить складно приділити увагу всім учасникам процесу, підлаштуватися під темп роботи кожного. Дистанційне навчання дозволяє якнайкраще реалізовувати принцип «студентоцентризму».

Серед недоліків дистанційної системи навчання можна виділити певну залежність від засобів зв'язку та мережі Інтернет. Що в певному сенсі може ускладнювати процес навчання.

Необхідне володіння цифровою грамотністю також є недоліком дистанційного навчання, адже від уміння швидко працювати в онлайні залежить якість навчання. Щодо перевірки знань здобувачів вищої освіти, то тут також існує проблема ідентифікації, адже практично неможливо перевірити, чи самостійно він виконав завдання чи хтось йому

допомагав, і таке навчання будується лише на взаємодовірі викладача та здобувача вищої освіти. І напевно найголовнішим недоліком є необхідність сильної мотивації до навчання. Адже більшість навчального матеріалу здобувачі вищої освіти опановують самостійно. Це вимагає самоконтролю та відповідальності. Зі сторони викладача також потрібна певна мотивація – адже формат роботи з різними групами може бути різний, і треба підлаштовуватися під кожен групу окремо. Також постійно бути за зв'язку зі здобувачами вищої освіти. Дистанційна форма навчання не підходить для формування навичок роботи в команді. Адже здобувачі вищої освіти майже не комунікують між собою.

Тож дистанційне навчання – дуже цікава форма роботи, яка має повноцінне право на існування, але така форма в першу чергу

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Освітній простір. Теоретичні основи відкритої освіти / В. Ю. Биков, І. В. Мушка // Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах / наук. ред. Ю. М. Богачков. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – С. 6–36.

2. Доценко С. О. Цифрова грамотність як складова фахової компетентності майбутнього викладача / С. О. Доценко, І. А. Прокопенко // Дистанційна освіта: реалії та перспективи : матеріали І всеукр. наук-практ. конф. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. – С. 15–18.

3. Козлова Г. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник / Г. М. Козлова. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 200 с.

4. Мусієнко О. Л. Дистанційне навчання у вищій школі: моделі і технології / О. Л. Мусієнко // Наука в інформаційному просторі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 верес. 2011 р. – Дніпропетровськ, 2011. – Т. 2. – С. 66–72.

5. Онищук С. Г. Використання тестових технологій для підготовки студентів заочної форми навчання технічних спеціальностей / С. Г. Онищук // Сучасна освіта та інтеграційні процеси : XV міжнар. наук.-метод. конф., 22-23 листоп. 2017 р. : зб. пр. конф. – Краматорськ : ДДМА, 2017. – С. 156–157.

7. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145–VIII // Офіційний вісник України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>. (Дата звернення 02.10.2021р.)

8. Проценко О. Формування життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Проценко ; Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – 20 с.

підходить для самодисциплінованих та мотивованих здобувачів вищої освіти, які готові працювати на результат.

Перспективи подальших досліджень

Дистанційна освіта – це певна філософія, яка на сьогодні потребує додаткового вивчення. Враховуючи нові світові реалії, сьогодні існує необхідність у створенні віртуальних лабораторій, які допоможуть вивчити досконало процес дистанційного навчання та покращити його. Також до цього процесу варто залучити ІТ спеціалістів, які зможуть допомогти викладачам у процесі дистанційного навчання.

9. Резван О. О. Формування професійно-рефлексійної позиції майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі : монографія / О. О. Резван. – Харків : Точка, 2014. – 400 с.

10. Ричи Ш. Управление мотивацией : учеб. пособие для ВУЗов ; пер. с англ. / Ш. Ричи, П. Мартин ; под. ред. проф. Е. А. Климова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 399 с.

11. Родніна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родніна. – Харків : Основа, 2006. – 94 с.

12. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З. І. Слєпкань. – Київ : Вища школа, 2005. – 239 с.

Reference:

1. Bikov, VYu & Mushka, IV 2012, 'Osvitniy prostir. Teoretichni osnovi vidkritoї osviti', [Educational space. Theoretical foundations of open education] *Organizatsiya seredovischa distantsiynogo navchannya v serednih zagalnoosvitnih navchalnih zakladah*, Pedagogichna dumka, Kyiv, pp. 6-36.

2. Dotsenko, SO & Prokopenko, IA 2018, 'Tsifrova gramotnist yak skladova fahovoyi kompetentnosti maybutnogo vikladacha', [Digital literacy as a component of the future teacher's professional competence] *Distantsiyna osvita: realiyi ta perspektivi*, Kharkivskiyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni HS Skovorody, Kharkiv, pp. 15-18.

3. Kozlova, GM 2016, *Metodika vikladannya u vischiy shkoli*, [Teaching methods in higher education] Odeskiy natsionalnyi ekonomichniy universytet, Odesa.

4. Musienko, OL 2011, 'Distantsiynе navchannya u vischiy shkoli: modeli i tehnologiyi', [Distance learning in higher education: models and technologies] *Nauka v Informatsiynomu prostori*, vol. 2, pp. 66-72.

5. Onischuk, SG 2017, 'Vikoristannya testovih tehnologiy dlya pidgotovki studentiv zaочної форми navchannya tehnichnih spetsialnostey', [The application of test

technologies for training of extramural students of technical specialties] *Suchasna osvita ta Integratsiyni protsesi*, Donbaska derzhavna mashynobudivna akademiia, Kramatorsk, pp. 156-157.

7. Prezydent Ukrainy 2017, *Zakon Ukrainy Pro osvitu vid 05.09.2017 no. 2145-VIII*, [The Law of Ukraine on Education dated 05 September. 2017 № 2145-VIII] viewed 02 October 2021, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>>.

8. Protsenko, O 2015, 'Formuvannya zhittevoyi kompetentnosti uchniv profesiyno-tehnichnih navchalnih zakladiv u protsesi profesiynoyi pidgotovki', [Development of life competence of vocational school students in the process of professional training] *Kand.ped.n. abstract*, Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni HS Skovorody, Kharkiv.

9. Rezvan, OO 2014, *Formuvannya profesiyno-refleksiynoy pozitsiy maybutnih fahivtsiv avtomobilno-dorozhnoy galuzi*, [Development of professional and reflective position of future specialists of the motor-road industry] *Tochka*, Kharkiv.

10. Richi, Sh & Martin, P 2004, *Upravlenie motivatsiyei*, [Motivation management] *YuNITI-DANA*, Moskva.

11. Rodnina, IV 2006, *Kompetentnisno orientovaniy pidhid do navchannya*, [Competency-based approach to training] *Osnova*, Kharkiv.

12. Slepkan, ZI 2005, *Naukovi zasady pedagogichnogo protsesu u vischiiy shkoli*, [Scientific principles of pedagogical process in higher education] *Vyscha shkola*, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2021 р.